

Watervogels Waddengebied: seizoen 1993/94

■ *Watervogels tellen in het Waddengebied heeft een lange traditie. In de laatste jaren zit er veel beweging in de manier van tellen. Dit is ook nodig om monitoring van de vogelaantallen in Nederlands grootste natuurgebied nog beter mogelijk te maken. In deze bijdrage de stand van zaken en enkele resultaten.*

Welke tellingen in het Waddengebied?

In tabel 1 worden de type tellingen kort en krachtig samengevat. Tijdens de Midwintertelling voert het RIKZ een *vliegtuigtelling* uit om met name de grote groepen (zee)eeenden die het open water opzoeken goed in kaart te brengen. Voor een goede telling van de Eidereend is deze telling zelfs cruciaal. Zonder de inspanning van Henk Baptist cs. zou het onmogelijk zijn deze belangrijke indicator-soort nauwkeurig in beeld te krijgen.

De *integrale tellingen* blijven een zeer belangrijk onderdeel van de wadvogeltellingen. Overal in het Wadden-

gebied zijn honderden vogelaars actief om tijdens de Midwintertelling en daarnaast in voorjaar en najaar de vogelmassa's te tellen. Sinds het seizoen 1994/95 organiseert SOVON in opdracht van het IBN-DLO een tweetal extra integrale tellingen (december en februari) om het effect van de (over)bevissing op mosselen en kokkels op een aantal karakteristieke soorten te kunnen volgen. Het seizoen 1994/95 is ook gebruikt om enthousiaste mensen te vinden voor gebieden die tot voor kort slechts mondjesmaat tijdens de tellingen werden meegenomen. Het gaat hier om gebieden als de Richel, de stranden van Vlieland, Ameland en Schiermonnikoog en de rotsige kusten van het traject Huisduinen-Den Helder, de Afsluitdijk, delen van de Groninger zeedijken en de omgeving van Harlingen. Uit de reeds binnengekomen gegevens blijkt dat deze gebieden voor soorten als Drieteenstandloper en Steenloper van groot belang zijn. In Nederland worden negenmaal per seizoen *ganzen- en zwanentellingen* gehouden, dus ook in het Waddengebied. Van oktober t/m maart worden alle soorten geteld,

Tabel 1. Tellingen die deel uitmaken van het monitoringprogramma van watervogels in het Waddengebied en de telfrequentie gedurende één seizoen (juli t/m juni).

type telling	tellingen per seizoen
lucht	1x
integraal	3x
ganzen & zwanen	9x
steekproef	12-25

Stukje geschiedenis

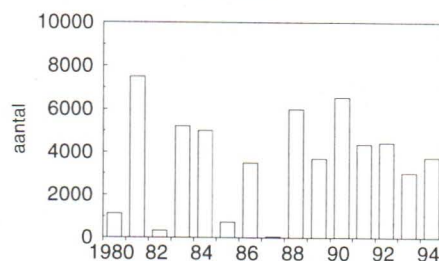
Bijna 40 jaar geleden is in het Nederlandse Waddengebied de eerste integrale wadvogeltelling georganiseerd. In een tijd waarin regelmatige afvaarten richting de eilanden nog niet de gewoonste zaak van de wereld waren, zagen vogelaars reeds het belang in van goed georganiseerde tellingen in dit unieke ecosysteem. Vanaf 1972 werden jaarlijks één of meer tellingen gehouden en de naam van Piet Zegers is er onlosmakelijk mee verbonden. In 1972-90 zijn maar liefst 54 integrale tellingen georganiseerd. SOVON is sinds het seizoen 1992/93 verantwoordelijk voor de overkoepelende organisatie van de wadvogeltellingen in het Waddengebied en we kunnen alleen maar met veel respect terugblikken naar de pioniers die met vasthoudendheid en verantwoordelijkheidsgevoel deze tellingen hebben getrokken.

Vanaf 1980 worden de tellingen in Nederland, Duitsland en Denemarken op elkaar afgestemd zodat het hele internationale Waddengebied binnen één weekend wordt geteld. Deze samenwerking heeft recentelijk inhoud gekregen door de oprichting van het *Joint Monitoring Project for Migratory Birds in the Wadden Sea*. De doelstelling van dit samenwerkingsverband tussen de nationale coördinatoren van Denemarken, Duitsland en Nederland is het organiseren van verschillende tellingen die het mogelijk maken om veranderingen in aantallen en verspreiding van watervogels in het Waddengebied te signaleren en te kwantificeren. In 1994 is het eerste rapport verschenen met resultaten van het seizoen 1992/93. De resultaten uit 1993/94 zien de komende winter in rapportvorm het licht.

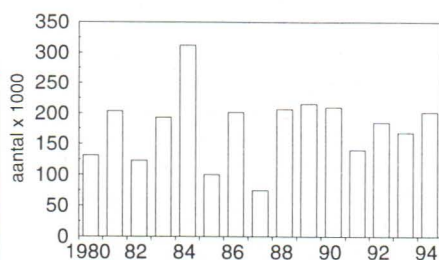
terwijl er extra tellingen zijn voor Grauwe Gans (september), Brandgans (maart) en Rotgans (mei). Met name de Brand- en de Rotgans zijn in het Waddengebied natuurlijk van groot belang.

Een nieuwe tak binnen de Nederlandse wadvogeltellingen is het tellen van *steekproefgebieden*. De kracht van de eerder genoemde tellingen is, dat deze een aantal malen per jaar een momentopname geven van de verspreiding en de totale aantallen van alle belangrijke soorten. Het nadeel is, dat de aantallen van met name de doortrekkende populaties niet van jaar op jaar gevolgd kunnen worden. Hiervoor zijn frequente tellingen nodig waarmee optredende pieken en dalen in het seizoensvoorkomen worden vastgelegd. Omdat frequente tellingen in het gehele Wad-

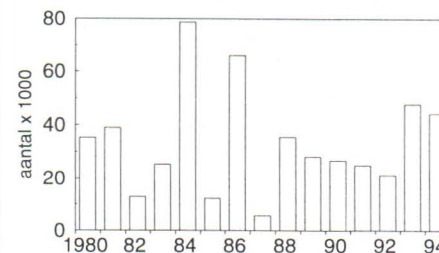
Pijlstaart

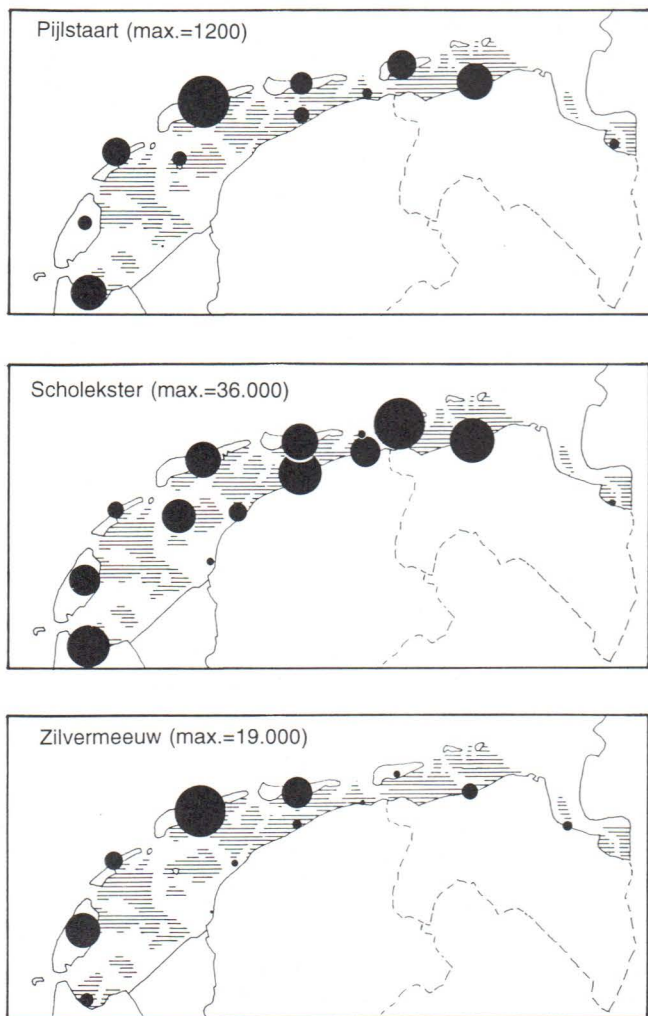
Scholekster

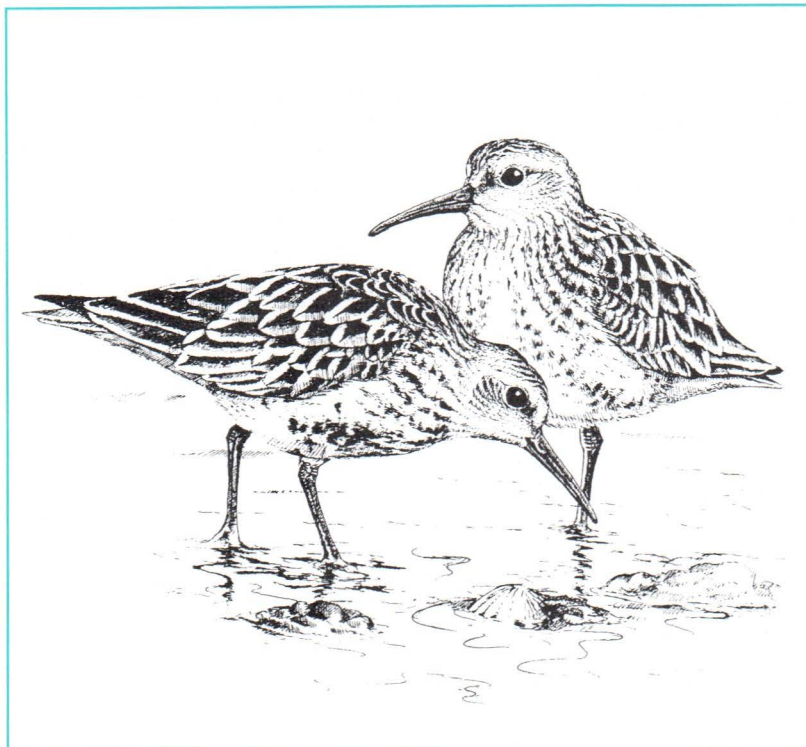
Zilvermeeuw

Figuur 1. Aantallen tijdens de Midwintertellingen in het Waddengebied van Pijlstaart, Scholekster en Zilvermeeuw (1980-94).

Figuur 2. Aantallen tijdens de midwintertelling van 1994 van Pijlstaart, Scholekster en Zilvermeeuw. Stipgrootte afhankelijk van maximum op een locatie.

Bonte Strandlopers (Elwin van der Kolk)

dengebied onmogelijk zijn, moeten we ons daarbij beperken tot steekproefgebieden. Het lijkt wel wat op het BMP van het broedvogelproject waarmee ook via steekproeven de talrijkheid van algemene broedvogels wordt gevolgd. In Schleswig-Holstein worden vanaf 1987 per seizoen kleine gebieden met een grote regelmaat (25x) geteld. In het Nederlandse Waddengebied varieert deze frequentie van maandelijks tot elke twee weken.

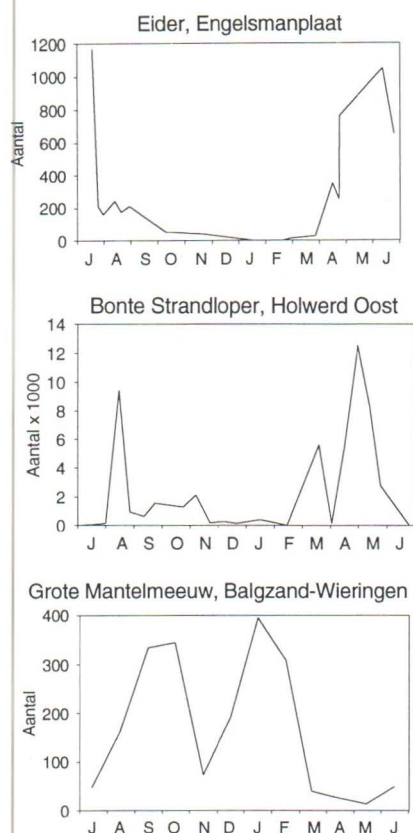
Vanaf het komende seizoen komen er nieuwe steekproefgebieden bij op Terschelling (wordt al proef gedraaid), Rottumeroog en een gebied langs de Groninger kust. Niet onvermeld mag blijven dat gebieden als het Balgzand en de Dollard al ruim 20 jaar maandelijks worden geteld en dat de Wadvogelwerkgroep van de Fryske Feriening foar Fjildbiology met een frequentie van 24 keer per seizoen twee gebieden langs de Friese noordkust onder handen neemt. Ook in de Mokbaai, op Griend, Engelsmanplaat en Oerd worden frequente tellingen uitgevoerd. In figuur 4 wordt een overzicht gegeven van de huidige en nieuwe referentiegebieden in het nationale Waddengebied.

Integrale midwintertelling 1994

Hieronder passeren een paar kenmerkende vertegenwoordigers uit het zilte milieu de revue. Omdat de Midwintertelling (januari) de enige telling is die jaarlijks wordt uitgevoerd, zal deze telling model staan.

De Pijlstaart is onder de grondelenden de meest kustgebonden soort. In Nederland vormen de Zeeuwse Delta en het Waddengebied met stip de boventoon wanneer het gaat om overwinterende exemplaren. In figuur 1 is te zien dat de strenge winters van 1982, 1985 en 1987 tot een ware exodus van Pijlstaarten uit het Waddengebied hebben geleid. Figuur 2 laat zien dat Terschelling in 1994 met ruim 30% van de getelde individuen ($n=3745$) verreweg het belangrijkste gebied was voor deze fraaie eend.

De Scholekster is naast de Eider-eend en Kanoetstrandloper één van de soorten die binnen het eerder genoemde IBN-onderzoek speciaal wordt gevolgd. Het is tevens de talrijkste steltloper tijdens de tellingen. Er zijn ruim 200.000 exemplaren tijdens de midwintertelling van 1994 vastgesteld. Deze aantallen stellen de wadvogelteller overigens niet zelden voor flinke kopzorgen. Een groot deel zit in grote groepen die de 10.000 gemakkelijk kunnen overstijgen. Een voorbijvliegende Slechtvalk, net als je halverwe-

Figuur 3. Aantallen Eidereend, Bonte Strandloper en Grote Mantelmeeuw in drie steekproefgebieden in 1993/94.

ge het tellen van een hvp bent, wordt in zo'n geval niet op prijs gesteld.

Evenals de voorgaande soorten laat de Zilvermeeuw ook een forse afname zien in de winters van 1982, 1985 en 1987. Tijdens deze tellingen was de Waddenzee met veel ijs bedekt. Deze polaire omstandigheden hebben er waarschijnlijk toe geleid dat de Pijlstaarten de Noordzee zijn overgetrokken, de Scholeksters richting de (schietgrage) Fransen zijn vertrokken en dat een fors deel van de Zilvermeeuwen hun heil elders, bijvoorbeeld op vuilnisbelten, hebben gezocht.

Steekproefgebieden

In tabel 2 staan de maxima vermeld van een aantal talrijke soorten in het seizoen 1993/94 binnen de steek-

Tabel 2. Maxima van enkele talrijke watervogels in 1993/94 binnen de steekproefgebieden (1= Griend, 2=Oerd/Hon, 3=Engelsmanplaat, 4=Balgzand/Wieringen, 5=Bildtpollen, 6=Holwerd Oost, 7=Dollard).

	1	2	3	4	5	6	7
Rotgans	1.050	1.201	1150	2.180	3.500	1.316	1
Bergeend	1.240	451	430	12.581	12.200	4690	940
Pijlstaart	105	150	32	1.546	350	796	3.060
Eidereend	4.870	800	1.170	1.743	140	171	830
Scholekster	16.000	2.800	4.400	29.607	7.335	5.400	739
Kluut	-	-	-	3.317	470	1.590	1.937
Zilverplevier	3.040	9.995	1.350	3.856	1.100	1.375	1.949
Kanoet	30.000	190	4.000	92.208	220	1.200	500
Bonte Strand	51.000	9.485	15.000	29.842	8.000	12.525	13.820
Rosse Grutto	42.000	2.500	3.500	11.408	231	3.830	14.276
Wulp	6.200	8641	5.700	7.348	5.000	5.477	2.146
Zwarte Ruiter	-	-	-	1.245	220	1.820	2.427
Tureluur	3	600	85	5.914	410	3.120	1.412
Stormmeeuw	3100	ng	7.000	1.225	3.700	3.350	984
Zilvermeeuw	5.400	ng	2.200	3.591	1.850	4.460	77

proefgebieden. De tabel is bedoeld om een indruk te geven van het soortenspectrum en aantallen per steekproefgebied. Insiders likken waarschijnlijk hun vingers af bij het zien van dergelijke aantallen. Een aantal belangrijke pleisterplaatsen is slechts met de grootste moeite te bereiken. Engelsmanplaat is één van die gebieden waar het tellen veel van een expeditie weg heeft. Dat het een telploeg uit Alkmaar lukt hier met een grote regelmaat goede tellingen rond te krijgen zegt meer over het doorzettingsvermogen van de telploeg dan over de bereikbaarheid van Engelsmanplaat. Hoewel dit gebied voor veel overtiende steltlopers van grote betekenis is, hebben we de Eidereend als voorbeeld genomen. In de winter van 1993/94 laat deze soort zich hier nauwelijks zien. In het voorjaar en zomer is het gebied echter een belangrijk rustgebied (figuur 3).

Eén van de regelmatigst bezochte gebieden is gelegen ten oosten van de pier bij Holwerd. De wadvogelwerkgroep van de FFF telt hier iedere 14 dagen tijdens een hoogwaterperiode. Eén van de bulksorten is de Bonte Strandloper die zich hier in

voorjaar en najaar in enorme wolken laat zien.

De laatste soort waarvan we een voorbeeld laten zien is de Grote Mantelmeeuw. De telploeg van het Balgzand en de kust van Wieringen telt hier met de regelmaat van een Zwitsers horloge maandelijks de watervogels. In normale winters pleisteren 4000-8000 Grote Mantels in het internationale Waddengebied. De kop van Noord-Holland is dus goed voor een substantieel aandeel van deze enorme meeuw.

Slot

Het seizoen 1994/95 zit er bijna op, het seizoen 1995/96, dat in juli begint, is het 4e jaar waarin het nieuwe systeem in werking is. Geïnteresseerden kunnen zich altijd bij SOVON melden. Met name worden nog telgroepen gezocht die de uitdaging van een steekproefgebied aandurven. Ook is er altijd nog wel ergens hulp te gebruiken bij de integrale telling en/of ganzen- en zwanentellingen.

Ben Koks

- 1 Mokbaai
2 Balgzand
3 Wieringen buitendijks
4 Griend
5 Oerd/Hon
6 Bildtpollen
7 Holwerd-Oost
8 Engelsmanplaat
9 Dollard
10 Stryp e.o.
11 Rottemeroog
12 Groningse kust

Figuur 4. Ligging van de steekproefgebieden in het Waddengebied. De nummers 10, 11 & 12 zijn nieuw m.i.v. het seizoen 1995/96.

